

AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI (AGSP) VE TÜRKİYE’NİN AVRUPA GÜVENLİĞİNDEKİ ROLÜ

GENÇALP, Ebru
TÜRKİYE/TURCIYA

ÖZET

Tarihsel evrimine ekonomik bütünleşme modeli olarak başlayan Avrupa Birliği, günümüzde ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirerek siyasal bütünleşmeyi sağlamaya yönelik önemli adımlar atmıştır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, 1992’de imzalanan Maastricht Antlaşması ile gelişim sürecinde önemli aşama sağlayarak, Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası’nın bir parçası hâline gelmiştir. Üye sayısındaki artışla birlikte Avrupa Birliği ortak güvenlik ve savunma politikasını uygulamakta zaman zaman güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın çözüm bekleyen temel sorunları ve Birliğe tam üye olması durumunda Turkey’nin bu çerçevede üstlenebileceği rol, Birliğin siyasal bütünleşme sürecinin başarıyla tamamlanmasında önemli birer unsurdur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği (AB), Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK), Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP), NATO.

ABSTRACT

The European Security and Defence Policy and the Role of Turkey in the European Security

The European Union, which has begun its historical evolution as an economic integration model, today has some important steps through political integration by forming common security and defence policy. Boosted by the Maastricht Treaty in 1992, the European Security and Defence Policy rapidly became an integral part of the European Union’s Common Foreign and Security Policy. With increasing number of member, the European Union has some difficulties implementing the common security and defence policy. In this sense, the basic problems which are waiting solutions about the European Security and Defence Policy and the role of Turkey under that circumstances if she becomes a member, are the main facts completing the political integration process of the Union successfully.

Key Words: European Union (EU), European Security and Defence Identity (ESDI), European Security and Defence Policy (ESDP), NATO.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından büyük bir yıkımla karşı karşıya kalan Avrupa devletleri, bir taraftan yıkımın olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaya çalışırken diğer taraftan da ekonomik bütünleşmeyi sağlayacak adımlar atmışlardır. Başlangıçta Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adıyla bir birlik kuran Avrupa devletleri, ilerleyen yıllarda bütünleşme sürecini ekonomi alanının dışına taşıyarak siyasi bütünleşmeyi gerçekleştirmeye yönelik önemli adımlar atmışlardır. 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Maastricht Antlaşması bu adımlardan önemli bir tanesidir. Avrupa Birliği (AB) adıyla yeni bir yapılanmaya geçilirken, oluşturulan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) kapsamında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) da hukuki temelleri atılmıştır.

Kuşkusuz Avrupa'da güvenlik ve savunma ihtiyacını karşılama yönündeki girişimler 1990'lardan çok daha öncesine dayanmaktadır. Soğuk Savaş yılları bu ihtiyacın en üst seviyede hissedildiği yıllar olarak ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Bu süreçte Batı Avrupa devletleri iki temel ihtiyaç dolayısıyla güvenlik politikalarında ortak hareket etme gereğini hissetmişlerdir. Bunlardan birincisi Sovyetler Birliği'nden gelebilecek saldırı ve tehditlere karşı koyma amacıdır, ikincisi ise Almanya'nın silahlanmasının kontrol altında tutulmasıdır.

Olası Sovyetler Birliği saldırısını bertaraf etmek amacıyla "savunma örgütü" olarak kurulan NATO günümüzde de faaliyetlerini sürdürmekle birlikte, kurulduğu yıllarla kıyaslandığında daha küresel bir işlev üstlenmiş durumdadır. NATO'nun varlığı ve faaliyet alanı AB'nin ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma girişiminde önemli bir belirleyici unsur olmuştur. Zira bu girişimin başlangıçta "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği" (AGSK) adıyla ortaya çıkmasında NATO'nun ve ABD'nin etkisinden söz edilebilir. AGSK kapsamında düzenlenecek operasyonlarda NATO imkân ve kapasitesinin kullanılması öngörüldüğünden, AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturma süreci daha başlangıçta NATO'ya bağımlı kılınmıştır. Bunun ötesinde, AB'nin kendi bünyesinde yaşanan bazı sorunlar da AGSK'den AGSP'ye giden süreci yavaşlatıcı niteliktedir.

AB 1990'ların sonlarında tüm sorunlarına rağmen AGSP'yi geliştirmeye çalışırken siyasi bütünleşme sürecini de devam ettirmiştir. Bu sürecin ayrılmaz bir parçası hâline gelen Türkiye'nin AGSP ile ilgili tutum ve yaklaşımı, Avrupa güvenlik sistemini ve Türkiye-AB ilişkilerini etkileyen önemli bir unsurdur.

1. Soğuk Savaş Döneminde Avrupa Güvenlik Sistemi

Güvenlik, en temel olarak "varlığını koruma ve sürdürme" amacına yönelik her tür davranışı kapsamaktadır. Uluslararası sistemde yer alan aktörler farklı güvenlik anlayışına ve ihtiyacına sahiptir. Analiz düzeyi olarak "devlet" esas alındığında güvenlik kavramı, devletin toprak bütünlüğünü ve egemenliğini

korumak temeline dayanmaktadır. Buna bağılı olarak güvenlik kavramı özellikle 1940-1970 arası dönemde daha çok asve stratejik düzeyde ele alınmıştır.

Güvenlik kavramının sınırları 1980'lerin ortalarından itibaren değışmeye başlamıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın bittiğı ve iki kutuplu sistemin ortadan kalktığı 1991 yılı sonrasında, kavramın anlamı ve kapsamı önemli ölçüde değışmiştir. Günümüzde güvenlik savaştan korunmak veya savaşı engellemekle sınırlı kalmamakta, varlığını sürdürmek ve refahı artırmak amacıyla tehlikelerden korunmayı da içermektedir. Küreselleşen dünyada çevresel sorunlar, etnik-dinî çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması, uluslararası terörizm devletlerin güvenliğini tehdit eden yeni ve daha karmaşık sorunlar olarak ortaya çıkmıştır.

Güvenlik ihtiyacı, devletleri düşmana veya tehdiide karşı bir araya gelerek ittifaklar kurmaya teşvik etmekte veya tam tersi, devletleri "yalnızcı" bir politika uygulamaya yönlendirebilmektedir. Devletlerin tehdit kaynağına veya düşmana karşı ortak hareket etme ve ortak eylemler gerçekleştirme girişimi İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle Soğuk Savaş yıllarında hız kazanmıştır. Bu amaçla kurulan günümüzün en önemli güvenlik örgütü NATO'dur. Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerini içine alan örgütün kuruluşunu takip eden süreçte, sadece bazı Avrupa ülkelerini kapsayan Batı Avrupa Birliğı (BAB)ve AB tarafından yürütölen ve günümüzde oluşum süreci devam etmekte olan AGSP, gelişim gösteren başlıca unsurlar olmuştur.

Soğuk Savaş dönemi, uluslararası politikada yeni bir dengeye dönüşümün başlangıcı olurken, devletlerin güvenlik sistemlerinde de önemli değışiklikler yaratmıştır. Soğuk Savaş yılları boyunca özellikle ortak güvenlik anlayışı çerçevesinde, üye ölkelerin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla, 4 Nisan 1949'da NATO'nun kurulması dönemin en iz bırakan gelişmeleri arasında yer alır. Sovyet yayılmacılığının önlenmesi, Soğuk Savaş yılları boyunca NATO'nun öncelikli hedefi olmuştur.

Söz konusu süreçte Avrupa, birlik oluşturma ve bütünleşme sağlamaya yönelik çabalarını hızlandırmış; bu çabalar özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında somutluk kazanmıştır. "Avrupa'nın Avrupalılar tarafından savunulması" ihtiyacı ve düşüncesi doğrultusunda 17 Mart 1948 tarihinde Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ile kurulan Brüksel Antlaşması Örgütü kıtadaki ilk önemli savunma ittifakı olmuştur. Örgüt, İkinci Dünya Savaşı'nda yenik düşen Almanya'nın silahlanmasını kontrol altına almak, Sovyetler Birliğı'nin Avrupa kıtasına yayılmasını ve saldırmasını engellemek amacıyla kurulmuştur (Ülger, 2002/a; 52). Ne var ki, 1949'da NATO'nun kurulmasıyla işlevini büyük ölçüde yitirmiştir.

Avrupa'da güvenlik ve savunma alanında atılan önemli adımlardan biri BAB'ın kurulmasıdır. Birlik, Brüksel Antlaşması'nın imzacı devletleri ile Federal Almanya ve İtalya'nın da katılımıyla 1954'te Paris Antlaşması'nın imzalanmasıyla kurulmuştur (Karluk, 2002: 9). Federal Almanya'nın bu oluşum

içine alınması, örgütün diğer üyeleri tarafından silahlanmasının kontrol edilebilmesi olanağını sağlamaktadır. NATO ile sıkı iş birliği içerisinde ve Avrupa savunmasının Avrupalılar tarafından yapılması hedefiyle hareket eden örgüt, Soğuk Savaş yılları boyunca NATO'nun gölgesinde kalarak etkili olamamıştır. Bu pasif konumunun yanı sıra düzenlenecek operasyonlarda NATO imkân ve kapasitelerini kullanacak olması BAB'ı tamamen NATO'ya bağımlı kılmıştır. Batı Avrupa devletleri, bu bağımlılıktan kurtulmak için özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ortak bir güvenlik ve savunma politikası geliştirme yönünde daha somut adımlar atmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucunda AB ülkelerinin güvenlik alanında NATO'ya ve ABD'ye olan gereksiniminde azalma olmuştur. Bu bağlamda, AB ve NATO arasında Avrupa güvenliğini şekillendirme adına bir rekabet ortamı oluştuğu söylenebilir. Benzer şekilde AB, 1980'lerden itibaren siyasi genişleme sürecine hız vererek gerek dünya siyasetinde gerekse dünya ekonomisinde söz sahibi bir aktör olma yolunda ciddi adımlar atmıştır. Bu durum AB'nin ABD'ye rakip bir güç olarak uluslararası ilişkiler sahnesinde kendisine yer aradığı anlamına da gelmektedir.

Avrupa, Soğuk Savaş dönemini güvenlik politikası uygulamaları bağlamında oldukça pasif geçirmiştir. Dönemin ayırt edici özelliği, temel güvenlik örgütü olarak NATO'nun gücünün ön plana çıkmasıdır. Bu dönemde AB devletleri, İkinci Dünya Savaşı'nın yaralarını sarmaya çalışmış ve Sovyet tehdidinden kendilerini korumanın yollarını aramakla meşgul olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve Avrupa'yı ikiye ayıran Berlin Duvarı'nın yıkılması olayları, Avrupa güvenlik sistemini yakından etkilemiş ve güvenlik sisteminde önemli değişiklikler meydana getirmiştir.

2. Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa Birliği'nde Güvenlik Yapılanması

AB, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle değişen uluslararası ortamda güvenlik ve savunma politikasını yeniden gözden geçirmek durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Ancak ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturmaya yönelik ilk ciddi adım 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması'nda atılmıştır. Bu bağlamda antlaşma, Birliğin ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturma yönünde attığı ilk önemli ve büyük adım olarak nitelendirilebilir. Maastricht Antlaşması ile AGSP, ODGP'nin bir parçası hâline getirilmiştir (Ülger, 2002/b: 101).

BAB'ın kurulması, AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturma yönünde attığı önemli bir adımdır. Maastricht Antlaşması'nı takiben BAB'ın konumunu daha da güçlendirmek ve görev tanımını yapmak, Petersberg Görevleri'nin kabul edilmesi aşamasında gerçekleşmiştir. 1992'de kabul edilen Petersberg Bildirisi'nde bu görevler açıklanmıştır ki; insani görevler, arama-kurtarma faaliyetleri, barışı koruma operasyonları ve barış kurma faaliyetleri ile çatışma önleme bu kapsamdadır (<http://www.weu.int/eng/comm/92/petersberg.htm>). Petersberg Görevleri, BAB'ın müdahale edeceği ve operasyon

düzenleyebileceği alanları tanımlaması bakımından önemlidir. Bu kapsamda gerçekleştirilecek operasyonlarda kullanılmak üzere Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG) adı altında yeni bir yapı oluşturulmuştur. BAB bünyesinde gerçekleştirilecek operasyonlar için, ABD'nin doğrudan müdahalesi olmadan NATO imkân ve kapasitesinin kullanılmasını sağlamak üzere NATO Brüksel Zirvesi'nde resmi olarak onaylanan BMGG, muhtemel operasyonları kolaylaştırıcı bir araçtır. NATO Antlaşması'nın 5. Madde'si çerçevesinde kolektif savunmanın sağlanması görevinin yanı sıra, bu madde kapsamı dışındaki kriz yönetimi ve barışı koruma operasyonlarında da, ki bunlar Petersberg Görevleri kapsamındaki operasyonlardır, esnek ve etkin şekilde görev alacaktır (Yost, 1998: 397). Ancak BMGG, NATO imkân ve kapasitesini kullanarak faaliyet göstereceği için tam anlamıyla bağımsız bir oluşum olarak nitelenemez. Dolayısıyla "ayrılabilir fakat ayrılmamış imkânlar" konsepti çerçevesinde BMGG, AB'nin NATO'dan tam bağımsız hareket etmediği ancak gerektiğinde NATO imkân ve kapasitesinin AB tarafından kullanılabilirdiği bir yapıdır. İhtiyaç duyulduğunda BMGG'nin kontrolü BAB'a devredilebilmektedir.

BMGG değerlendirildiğinde, AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturma sürecinde tümüyle bağımsız hareket edemediği görülmektedir. Bunun başlıca nedeni NATO üyeleri tarafından örgütün Atlantik ve Avrupa bölgesindeki birincil savunma örgütü olma rolünün sürdürülmesi istenmesidir. Bu amaçla NATO zirvelerinde devamlı olarak AGSK'nin önemine vurgu yapılmaktadır. NATO'nun 1994 yılında düzenlenen Brüksel Zirvesi'nde AGSK, toplantıların odağını oluşturmuştur. 1996 Berlin Zirvesi'nde ise AGSK'nin NATO imkânlarıyla geliştirilmesi, BMGG'nin güçlendirilmesi ve gerekli durumlarda NATO'nun izniyle, NATO'dan ayrılabilir ancak ayrı olmayan kuvvetlerle BAB'ın operasyonlara katılabilmesi kabul edilmiştir (Çakmak, 2003: 228).

1998 yılına kadar Avrupa güvenliğinde NATO'yu temel alan ve AGSK'nin gelişimini destekleyen gelişmeler öne çıkmıştır. Ancak bu tarihten itibaren Avrupa için savunma yeteneklerinin AB içerisinde geliştirilmesi görüşü ağırlık kazanmaya başlar. İngiltere ve Fransa'nın 1998'de kabul ettikleri Saint-Malo Bildirisi Avrupa güvenliğinde AB'nin yeteneklerini ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda AB içerisinde olası risklere hızla cevap verebilecek bir ordu gücüne duyulan ihtiyacın arttığı savunulabilir. Bildiride ayrıca AGSP'ye yönelik kararların AB bünyesinde alınması esası benimsenmiştir (Hunter, 2002: 31).

Saint-Malo Bildirisi'nde, BAB'ın AB'nin "2. Sütun" olarak adlandırılan ODGP yapısı içerisine çekilmesi gereğine vurgu yapılması, köklü bir değişiklik olarak nitelendirilebilir. Böylece NATO yapısı içerisinde kontrol edilmek istenen BAB'ın, AB çatısı altına alınarak güvenlik ve savunmada Avrupa merkezli bir yapının kuvvetlendirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda esas olarak Saint-Malo Bildirisi, ABD ile AB arasında Transatlantik diyalogunu önemli ölçüde yaralayan bir süreci başlatmıştır. Çünkü ABD, NATO'nun Berlin

ve Brüksel Zirveleri'nde oluşturulmasını desteklediği AGSK yapısı altında NATO imkân ve kapasitesine bağımlı bir Avrupa güvenlik ve savunma politikası yaratmaya çalışırken; AB, kendi çatısı altında geliştirilecek, NATO ve ABD'ye bağımlılığı en aza indirilecek bir güvenlik ve savunma politikası oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu amaçla AB'nin 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde kabul edilen "Temel Hedef" konsepti çerçevesinde Birliğin askerî kapasitesinin artırılması amaçlanmıştır. AB'nin 2003 yılına kadar 50.000-60.000 askerlik bir kuvvetle 60 gün içerisinde müdahalede bulunabilecek ve bu kuvveti bir yıl veya daha uzun süreli olarak kriz bölgesinde tutabilecek kapasiteye ulaşması kararlaştırılmıştır. Bu ise, NATO'nun bütün olarak katılmasının söz konusu olmadığı, buna karşılık AB'nin kendisinin düzenleyeceği operasyonlarda, uluslararası krizlere cevap vermek için gereken kapasiteye ulaşma kararlılığında olduğunu göstermektedir (<http://europa.eu.int/council/off/conclu/index.htm>). Bu bağlamda Temel Hedef, AB'nin kendisi tarafından gerçekleştirilecek askerî müdahale ve operasyonların başarıya ulaşmasında ihtiyaç duyulacak askerî kapasitenin geliştirilmesi ve üye devletler arasında savunma harcamalarının bütünleştirilmesini öngören bir stratejidir. Bu doğrultuda 2000 yılında düzenlenen Nice Zirvesi'nde AB, BAB örgütünün görevlerinin tamamına yakınının Birliğe devredildiğini açıklayarak BAB'ın işlevini yitirdiğini teyit etmiştir. Böylece AB, uygulamada ikiliğe yol açan ve NATO tarafından sürekli kontrol altında tutulmaya çalışılan BAB'a son vermiştir.

3. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nda Temel Sorunlar ve Türkiye

AGSP'nin gelişim süreci, kolay ve sorunsuz bir süreç değildir. Temel bazı sorunların yaşandığı bu süreçte AGSP'nin oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik olarak AB üyesi devletler arasında temel olarak iki farklı görüşten bahsedilebilir. Bunların arasında bir grup "Atlantikçi" bakış açısını yansıtırken diğer grup "Avrupalı" olarak adlandırılan yaklaşımı benimsemektedir (Howorth, 2000: 44). Atlantikçi görüşü savunan İngiltere başta olmak üzere, Portekiz, Danimarka ve Hollanda gibi ülkeler Atlantik İttifakı'nın kuvvetlendirilmesi amacıyla AGSP'nin yapılandırılmasını fakat aynı zamanda ABD'nin Avrupa güvenlik yapılanmasında etkin rol almasını savunmaktadır.

Avrupalı görüşün en radikal savunucusu olan Fransa ile Lüksemburg ve Belçika ise, Birliğin daha güçlü ve bütünleşmiş bir yapıya kavuşması için AGSP'nin NATO imkân ve kapasitesine bağımlılığının ortadan kalkması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de Birlik üyesi devletlerin her biri kendi adına gereken çabayı göstermelidir. AB'nin politik ve ekonomik alanlarda da sıkı bir bütünleşmeyi gerçekleştirmesini savunan Fransa'nın başı çektiği Avrupalılar, farklı politik kültürlere ve geçmişe sahip olan Birlik üyelerinin başarılı bir bütünleşmeyi sağlayabileceğini öngörmektedir. Ancak Birliği'nin resmî yayınlarında dikkati çeken söylem, oluşturulmaya çalışılan AGSP'nin

hiçbir şekilde NATO'ya rakip bir askerî yapıyı öngörmediğidir. Temel amaç, AGSP ile NATO'nun Avrupalı müttefiklerinin, Avrupa güvenliğinde daha etkin rol oynamalarıdır (Çayhan, 2002: 51).

Atlantikçi ve Avrupalı yaklaşımındaki farklılık sebebiyle Birlik üyeleri arasında fikir birliği sağlanamaması, AB'nin AGSP'nin gelişim sürecinde karşılaştığı en önemli sorundur. Çünkü AB ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturabilmek ve bunu sürdürebilmek için öncelikle kendi içindeki görüş ayrılıklarını çözmek zorundadır. Ancak bunu sağladıktan sonra dışarıdan kaynaklanan sorunları çözebilecek güce ulaşması mümkün olacaktır.

Bu bağlamda AB'nin önünde önemli iki engel bulunmaktadır. **Birincisi**, özellikle Maastricht Antlaşması ile AGSP'yi ODGP bünyesi içine alan Birlik üyesi devletlerin savunma harcamaları dikkate alındığında, ABD'nin gerisinde oldukları gözlenmektedir. Bir "Avrupa Ordusu" oluşturma niyetinde olan Birlik üyelerinin savunma giderleri için ayırdıkları payı artırmaları gerekmektedir. Dolayısıyla bugün için Birlik üyeleri, bu yönde gerekli somut adımları atmakta yavaş davranmaktadır. AB, ilerleyen süreçte daha fazla sıkıntıya girebilir. Çünkü üye sayısı arttıkça karar alma mekanizmasının işleyişinde, ortak karar almada yaşanan zorluklar daha da artabilecektir. Bunun için AB üyesi devletlerin AGSP konusunda ileriye dönük ve uzun dönemde elde edilecek sonuçları hesaplayarak hareket etmeleri gerekmektedir.

İkincisi, ABD ve NATO'nun gelecekte AGSP'nin gelişimi karşısında takınacakları tavır ve bunun AB üzerindeki etkisidir. ABD, AB'nin ortak güvenlik ve savunma politikası oluşturması çabalarına destek oluyor izlenimi vermekle birlikte, NATO'ya rakip bir güvenlik ve savunma oluşumuna karşıdır. Kendisinin dâhil olmadığı bir yapılanmanın, gerek siyasi, gerek ekonomik, gerekse askerî alanda olsun, uluslararası ortamda etkin olmasını kolayca kabul etmemektedir; gelecekte de bunu kabul etmesi pek mümkün gözükmemektedir. Bu üstü kapalı rekabet ortamında AB, ekonomik ve siyasi alanda sürdürdüğü bütünleşme sürecini, güvenlik ve savunma alanlarında geliştirmek için bugüne kadar attığı adımları devam ettirmeli ve bu konudaki kararlılığını daha somutlaştıracak eylemler gerçekleştirmelidir.

Bunu sağlamanın bir yolu da Türkiye gibi jeostratejik konumu ve askerî gücü bakımından önem arz eden bir ülkeyi Birliğe tam üye olarak kabul etmektir. Türkiye Soğuk Savaş yıllarında NATO üyesi olarak Avrupa savunmasında çok hayati role sahip olmuştu. Asıl olarak Türkiye, NATO'nun Avrupa güvenliğindeki birincil rolüne gölge düşürmeyecek bir yapının devamından yanadır. Bu nedenle AB üyesi olmayan NATO üyesi devletlerin AGSP dışında tutulmasını endişeyle karşılamaktadır. Ortak üye statüsünde olduğu BAB'ın ortadan kaldırılmasıyla Türkiye AGSP'nin karar alma sürecinin dışında kalmıştır. Buna karşılık NATO üyesi olması dolayısıyla, AB'nin NATO imkânlarını kullanarak düzenleyeceği operasyonlarda veto hakkını kullanabileceğini sürekli olarak gündemde tutmaya çalışmıştır. Zira AB ve

NATO’da gerçekleştirilen son genişlemelerin ardından AB üyesi olmayan fakat NATO üyesi olan üç ülke bulunmaktadır. Norveç, İzlanda ve Türkiye. Norveç ve İzlanda’nın yakın gelecekte AB’ye üye olması beklenmemektedir. Dolayısıyla konumu gereği olumsuzluk yaşayan tek ülke Türkiye’dir.

Türkiye’nin bu konumu ve elinde tuttuğu veto kozu AB’nin kayıtsız kalabileceği bir konu değildir. Zira Türkiye, AB’nin NATO imkânlarını kullanmak istemesi durumunda, AGSP’nin karar alma mekanizmasında yer almadığından bir tepki niteliğinde veto hakkını kullanabilecektir. Bu riski ortadan kaldırmak için ABD’nin arabuluculuğunda İngiltere ve Türkiye arasında 2 Aralık 2001 tarihinde Ankara Mutabakatı imzalanmıştır. Buna göre; AB coğrafi alan olarak Türkiye’nin yakınında yapacağı bir operasyonda Türkiye’yi karar mekanizmasına dâhil edecek ve Türk-Yunan uyuşmazlıklarında AB güçleri görev almayacaktır. Buna karşılık AB’nin NATO imkânlarını kullanabilmesi için Türkiye her defasında oylama istemeyecek, yani veto kullanmayacaktır (Çakmak, 2003: 238). Ayrıca Kıbrıs ve Ege ihtilaflarında Avrupa ordusu Türkiye’ye karşı kullanılmayacaktır. Ankara Mutabakatı’nın 2’nci maddesi AGSP’nin kriz hâlinde bir NATO üyesine karşı kullanılamayacağını kabul etmektedir.

Ankara Mutabakatı ile Türkiye’nin çekincelerine görece olumlu çözüm bulunmuş gibi gözükmektedir. Bundan sonraki süreçte AB, AGSP’yi geliştirecek adımlar atmaya devam etmiştir. 12-13 Aralık 2002 AB Kopenhag Zirvesi’nde AGSP ile ilgili olarak “Avrupa Konseyi, önceki Avrupa Konseyi zirvelerinde kabul edilen ilkeler ve Nice Avrupa Konseyi’nde alınan kararlar çerçevesinde, Başkanlık ve Genel Sekreter/Yüksek Temsilci Javier Solana’nın AB ile NATO arasında kalan tüm düzenlemeler üzerinde kapsamlı bir anlaşma sağlanmasına yönelik gösterdiği çabaları memnuniyetle karşılamaktadır. Avrupa Konseyi, SFOR’dan sonra Bosna’daki askerî operasyonun komutasını almaya istekli olduğunu belirtmiştir. Konsey aynı zamanda, yasal çerçeve dâhil olmak üzere, ilgili AB kurumlarının genel yaklaşım hakkında öneriler sunmaları talebinde bulunmuştur” hükmü düzenlenmiştir. Ayrıca AB, Makedonya’da bulunan NATO’ya ait unsurların görevlerini en kısa zamanda üstlenmeye hazır olduğunu belirtmektedir. AB’nin Makedonya’nın ardından Bosna Hersek’te bulunan SFOR’dan sonra askerî operasyonların komutasını almaya hazır olduğu ifade edilmektedir.

16-17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi’nin AGSP ile ilgili kararlarına bakıldığında, “Avrupa Konseyi, 2 Aralık tarihinde Althea, Bosna-Hersek’te başarıyla başlatılan ve Birliğin bu ülkedeki istikrar ve güvenliğe ilişkin verdiği sözün altını çizerek, NATO ile kriz yönetimindeki stratejik ortaklığının uygulamalı bir örneğini teşkil eden AB askerî operasyonunu memnuniyetle karşılamaktadır. Ayrıca Bosna-Hersek’teki AB Polis Gücü, Makedonya’daki EUROPOL Maxima ve Gürcistan’daki Hukukun Üstünlüğü Gücü olmak üzere hali hazırda başarıyla yürütülen üç AGSP misyonunu not etmektedir. En geç Ocak 2006 tarihine dek tamamlanacak bir operasyon merkezi kurulmasını da

içeren ve sivil/askerî birimin öngörülen şekilde göreve başlamasına olanak tanıyan, “Avrupa Savunması: NATO/AB istişare, planlama ve operasyon” başlıklı belgenin uygulanmasına ilişkin detaylı önerileri uygun bulmaktadır” (<http://www.ikv.org.tr/abguncel2.php?ID=1336>).

AB zirvelerinde yayımlanan sonuç bildirgeleri de dikkate alındığında, AB'nin AGSP konusunda NATO ile rekabet hâlinde değil, iş birliği içinde olduğu anlaşılmaktadır. Hatta NATO ile iş birliğinin artırılması ve derinleştirilmesi öngörülmektedir. AB'nin AGSP konusunda NATO ile iş birliği içinde olması Türkiye'nin de yararına. Zira güvenlik ve savunma alanında Türkiye için NATO üyesi olmak birincil öneme sahiptir. Türkiye NATO'nun çıkarına ters düşecek eğilim ve politiklardan uzak durmaktadır.

SONUÇ

AB'nin 1990'ların ikinci yarısından itibaren güvenlik ve savunma politikasını canlandırması, esas olarak Birliğin NATO ile ilişkilerini etkilemiş ve ilişkilerde sorun yaratmıştır. BMGG ile “ayrılabilir fakat ayrılmamış imkânlar” konsepti bağlamında NATO imkân ve kapasitesini kullanan fakat NATO'dan giderek daha bağımsızlaşması arzulanan AGSP, Birlik içerisinde ABD karşıtı seslerin giderek daha gürleştığinin de bir kanıtı olmuştur. Bunun yanı sıra, AB ve ABD arasındaki politik ve ekonomik ilişkiler bütününe yeni bir boyut kazandırmış ancak beraberinde çeşitli sorunları da getirmiştir. Diğer taraftan ABD'nin NATO aracılığıyla Avrupa güvenliğinde rol alması, AB'nin daha bağımsız bir güvenlik yapılanması arayışı içinde olmasına engel teşkil etmemiş, AB'nin bu yöndeki çabaları ilerleyen zaman içerisinde süreklilik kazanmıştır.

Kuşkusuz AB'nin gerek kendi üyeleri arasındaki ilişkilerde, gerekse ABD ve NATO ile ilişkilerinde çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. En önemli sorun AB'nin kendi üyeleri arasında Birliğin bütünleşme süreci ve AGSP'nin geleceği konularında görüş birliği sağlayamamış olmasıdır. 1 Ocak 2007 tarihi itibarıyla yirmi yedi üyeli bir birlik olan AB'nin, bütünleşme ve AGSP gibi pek çok konuda fikir birliği sağlamakta daha da zorlanması muhtemeldir. Bunun yanı sıra, ABD'nin özellikle 11 Eylül terörist saldırıları sonrasında daha agresif bir dış politika izlemesi ile, dünyanın hegemon gücü olma rolünü fazlasıyla benimsemesi durumu söz konusudur. Bu durum ABD'nin ekonomik, siyasi veya güvenlik alanlarında kendisine rakip hiçbir oluşuma olumlu bakmaması sonucunu doğurmaktadır. Genişleme sürecini devam ettiren ve kendi içinde birlik sağlayabilen bir AB, ABD için güçlü bir rakip olabilecektir. Bu nedenle ABD, AB'nin güvenlik ve savunma alanında NATO'ya bağımlı kalmasını, bağımsız bir AB'ye göre daha çok tercih edecektir.

Soğuk Savaş'tan bu yana günümüz uluslararası güvenlik sisteminde NATO, en etkin aktör olma konumunu sürdürmektedir. AB ise, şimdilik AGSP'yi Petersberg Görevleri ile sınırlı tutmaktadır. Bütünleşme sürecini çok daha ileri basamaklara taşımayı ve gelecekte AGSP'nin daha bağımsız ve rekabete

dayanıklı konuma getirilmesini hedefleyen AB, bunu gerçekleştirmek için şu aşamada ABD ve NATO ile yoğun bir rekabete girmek yerine iş birliği yapma yolunu seçmiştir.

Özellikle 1990'lardan itibaren AGSP'yi geliştirme yönündeki faaliyetlerine ivme kazandıran AB'nin, gelecekte daha etkin bir güvenlik ve savunma boyutuna kavuşması mümkündür. Ancak yine de yakın gelecekte, NATO'ya alternatif bir konuma ulaşması ihtimal dâhilinde olmakla birlikte, gerçekçi gözükmemektedir. AGSP, AB'nin öncelikli gündemindeki yerini hâlâ korumaktadır. Diğer taraftan Türkiye'nin askerî kapasitesi ve NATO üyesi olarak örgüte katkıları ortadadır. Bu bağlamda kırk yılı aşan AB-Türkiye ilişkileri, AGSP çerçevesinde "Türkiye'nin NATO üyeliğinden kaynaklanan veto hakkını kullanmasını engellemek" şeklinde özetlenebilecek dar çerçevenin dışına çıkmayı hak ediyor.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Çakmak, H., (2003), **Avrupa Güvenliği**, Ankara: Akçağ Yayınları, 228-238.

Dedeoğlu, B., (2003), **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul: Derin Yayınları, 12.

Karluk, R., (2000), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul: Beta Yayınları, 9.

Ülger, İ. K., (2002/a); **Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 52.

-----, (2002/b), "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Arkaplanı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları", R. Yinanç, H. Taşdemir (ed.), **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 101.

Makaleler

Çayhan, E., (2002), "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", **Akdeniz İİBF Dergisi**, 3, 51.

Howorth, J., (2000), "European Integration and Defence: The Ultimate Challenge?", **Chaillot Paper 43**, Institute for Security Studies Western European Union, 44.

Hunter, R. E., (2002), **The European Security and Defense Policy: NATO's Comparison or Competitor**, RAND, 31.

Yost, D. S., (1998), "NATO Transformed The Alliance's New Roles in International Security", **USIP Pres**, 397.

WEB

Avrupa Birliği Resmî İnternet Sitesi

<http://europa.eu.int/council/off/conclu/index.htm>.

Batı Avrupa Birliği Resmî İnternet Sitesi

<http://www.w eu.int/eng/comm/92/petersberg.htm>.

İktisadi Kalkınma Vakfı

<http://www.ikv.org.tr/abguncel2.php?ID=1336>.

